

Folkpartigruppen

I föregående nummer av Svensk Tidskrift skrev redaktör Axel Waldemarson om centerpartiets riksdagsgrupp. Här följer nu hans analys av folkpartisterna i riksdagen. För Gunnar Helén hyser Waldemarson sympatier, men han underlåter inte att nämna att talman Cecilia Nettelbrandt skulle kunna bli vår första kvinnliga partiledare. Han ägnar särskilt intresse åt de unga, och inte minst bör man läsa hans karakteristik av Per Ahlmark, förr omstridd och nu en kraft inom gruppen och riksdagen. Men Waldemarson börjar sin artikel med Bertil Ohlin: det går inte enligt hans mening att tala om folkpartiets väl sammansvetsade riksdagsgrupp utan att nämna den som skapat dess traditioner.

Ännu 1973 kommer man vid en granskning av folkpartiets riksdagsgrupp inte förbi Bertil Ohlin. Så stor för att inte säga dominerande betydelse har Ohlin haft, att gruppen, även sedan Ohlin lämnat riksdagen, alltjämt präglas av hans insatser. Inte så att han alltjämt skulle dra i trådarna och falla sin andre efterträdare — Gunnar Helén — i ämbetet. Men utan Bertil Ohlins insatser hade folkpartiets riksdagsgrupp knappast sammansvetsats till en så arbetsduglig enhet.

Under 1940-talet hade folkpartiet att övervinna sviterna av de frisinnades splittning i en folkrörelsebetonad partibildning och ett stadsliberalt parti. Återföreningen i folkpartiet låg inte fullt ett decennium tillbaka i tiden. I Stockholm fanns det en frisinnad och en folkpartiavdelning. Över valnatten 1948 hade dessutom folkpartiets andrakammargrupp mer än fördubblats: från 26 till 57 mandat. Flera av de nyvalda saknade politisk rutin. Några av dem hade inte ens räknat med att bli valda.

Bertil Ohlin

I det läget fick Bertil Ohlins auktoritet och samlande gestalt en helt avgörande betydelse. Ehuru icke folkrörelseman hade han invalts för de frisinnade i Stockholm i förstakammarvalet 1937. Redan tidigare hade han emellertid haft en stor förståelse för folkrörelserna. Andra i gruppen hade svårare att umgås över "gränslinjen" i partiet; i sina memoarer nämner Ohlin att "en så vänlig och hjärtlig människa som John Bergvall — för övrigt själv nykterist — hade nog en känsla av främlings-

skap i förhållande till en del frikyrkliga". Ohlin nämner även en så framstående partivän som Elon Andersson, även denne nykterist, som en av de gruppledare som hade en kritisk inställning till den frikyrkliga falangen. Motsättningarna skall naturligtvis inte förstoras. Med en annan partiledare än Ohlin efter Rasjön är det dock inte säkert att samarbetet löpt så smidigt och sammansvetsningen med åren blivit så påtaglig.

När folkpartigruppen samlades till 1949 års riksdag var det alltså med många nykomlingar. Efter valsegern 1948 hade ju en och annan tom på allvar föreslagit utbildningskurser för de mera orutinerade! Olika former av social-liberalism fanns väl också representerade. Alla uppskattade inte att en och annan efter valframgången förklarar, att folkpartiet tom stod till vänster om socialdemokratin. Och James Dickson (m) präglade under denna sin förekommen period uttrycket att det var egendomligt att människor med skilda åsikter kunde bilda *en* meningsriktning. I många riksdagsvoteringar delade sig också folkpartiet. Man skall emellertid erinra sig att det också invalts riksdagsledamöter för folkpartiet med hög duglighet och en klar och principfast politisk grundinställning från vilken de inte lät sig rubbas.

Bertil Ohlin var förmodligen den ende som efter hand kunde forma en alltmer enhetlig riksdagsgrupp utan att trycka ned den personliga individualitet som alltid varit ett av folkpartiets särtecken. I kraft av sin ställning som en över hela världen erkänd nationalekonom och med en bred

sakkunskap på en rad viktiga politiska områden kunde Ohlin samla gruppen. Det ville självfallet mycket till för en enskild ledamot för att gå emot Ohlin, allrahelst om det gällde en fråga på den ekonomiska politikens fält. Då som nu stod också de ekonomiska frågorna i förgrunden för de politiska motsättningarna.

Helt omärkta gick väl inte alla ur den konfrontationen. Det kan också bli en alltför tung börda att ständigt låta känslan vika för tyngden av sakargument. Ehuru icke helt säker på den saken tror jag att den dualismen utgör en del av vad man skulle kunna kalla för gåtan Köningsson. Under ATP-stridens år erinrar jag mig att Köningsson någon gång nämnde att "han är ju professorn och jag en vanlig arbetare". Här anade man spänningen mellan kravet på lojalitet mot arbetskamraternas tänkande och nationalekonomens obönhörligt logiska argumentation.

Utän Bertil Ohlins insatser är det knappast troligt att folkpartiet kommit tillbaka efter de stora valnederlagen 1958 och 1968. Det var i riksdagsgruppen, inte i partiorganisationen som motståndsviljan var starkast. Trots den till synes förödande kraftiga reduceringen av riksdagsgruppen fungerade den ändå som ett fullgott politiskt instrument.

Gunnar Helén

Det har sagts, att folkpartiets partiorganisation alltför ofta präglats av en visserligen charmfull men knappast effektiv improvisation. Gunnar Helén har otvivelaktigt delat sitt intresse lika mellan riksdags-

grupp och partiapparat. Han har tagit till sin uppgift att få en partiorganisation, som mera bygger på tilltro till medlemmarnas förmåga att föra ut det politiska budskapet än rent tekniska hjälpmedel. Men riksdagsgruppen är fortfarande partiets kraftcentrum. Den arbetar flitigt och väl och dess medlemmar hör inte till de tysta i kammaren. Gruppens uppgift är emellertid ingalunda lätt. Kravet på lojalitet mot mittsamverkan ter sig säkerligen hämmande för många. Det sätter otvivelaktigt bestämda gränser för agerandet. Nog förefaller det också som om de för mittpartierna gemensamma motionerna främst gagnat centerpartiet. I oppositionen har folkpartiet verkligen hamnat i mitten mellan centerpartiet och moderaterna.

Gunnar Helén har emellertid valt — och något annat var inte möjligt — att satsa på mittsamverkan. Han har emellertid inte bara gjort detta. På ett helt annat sätt än företrädaren Sven Wedén har han samtidigt fört fram trepartialternativet. Det har skett samtidigt som Helén själv i åtskilliga avseenden präglat folkpartiets nya program. Av många betraktas det som ett — om än försiktigt — steg till vänster. Riksdagsgruppens politik ger knappast uttryck för en sådan inställning. Det är också lite svårbegripligt att vissa folkpartister så gärna talar om vänsterinriktning. För Helén och många andra finns den traditionella anknytningen till en frisinnad vänster. I dag är emellertid ordet vänster negativt värdemättat genom de extrema grupperna i svensk politik. Otvivelaktigt har folkpar-

tiets ledarskikt liksom många av dess främsta krafter en intellektuell inriktning. För den grupp som framstår som ideologiskt tongivande är det kanske inte så svårt att skilja mellan en borgerlig och en socialistisk vänster. De människor den vänster sig till har inte lika lätt att göra en dialektisk boskillnad mellan den ena och den andra sortens vänster.

Gunnar Helén har — till skillnad mot Wedén — förmånen att med en frisinnad tradition från barndoms hemmet förena en liberal grundinställning. Det gör honom bättre skickad att samla och leda riksdagsgruppen. Kanske hade riksdagsgruppens och partiets ställning varit starkare om den när demokrati, som tycks ligga i tiden och som inte minst Gunnar Helén satsat på, inte undanskymts av dagens bekymmer som arbetslöshet och skattetinga.

De närmaste

Vilka står Helén närmast i riksdagsgruppen? Han lyssnar självfallet — liksom de andra gruppledarna — till partisekreteraren, i detta fall Carl Tham. Att den politiskt skicklige men ändå omtvistade Olle Dahlén har hans öra är uppenbart. En ingalunda oviktig roll tycks den unge Inge-Mar Mundebo spela. Men det förefaller att kunna slå gnistor när den viljestarka Cecilia Nettelbrandt och Gunnar Helén någon gång tänker olika.

Folkpartiet har en gammal och förnämlig kvinnotradition. Talman Nettelbrandt är emellertid sina företrädare i partiet så olik. Hon framträder mera som accepterad politiker än talesman för någon

kvinnosak. Därtill är hon något för en kvinnlig riksdagsledamot så unikt som skatteexpert. Nettelbrandt var den första kvinnan i ett svenskt partipresidium. Hon är den första kvinnan i talmanskretsen. Och det sägs att hon inte alls är främmande för att bli vår första kvinnliga partiledare. När Cecilia Nettelbrandt sveper fram i riksdagen iklädd den ena eller den andra kreationen ur sin rikhaltiga garderob, förbinder man henne inte med partiets småfolk eller de frikyrkliga, för vilka all denna världens flärd stöter mot förkunnelsens ord: förgänglighet, förgänglighet!

Med Helén och Nettelbrandt i ledning kan man förstå att åtskilliga inom partiet önskade en komplettering med en så att säga helt vanlig människa. Det gick oförtjänt ut över Olle Dahlén. Landsmötet i Göteborg valde inrikesutskottets ordförande, värmlänningen Karl-Erik Eriksson i Högvalta till andre vice ordförande. Med endast sju riksdagar bakom sig har Eriksson gjort en snabb riksdagskarriär, och det är inte hans fel att han i mångas ögon mera framstod som vald i egenskap av auktionsförrättare i TV-rutan än en kunnig politiker. Det är synd att Eriksson på så sätt får stämpeln som "TV-kändis", ty han är inte mindre munvig som agitator än som auktionist. Men det besvärar onekligen en del av hans partivänner, att Eriksson beskylls att som yrkesauktionist vara särskilt lämpad som ordförande i det riksdagsutskott, som sköter utlokalisering av statliga ämbetsverk och institutioner från Stockholm. Men nog tillfredsställer han alla anspråk på folklighet!

De unga

Tre unga folkpartiriksdagsmän har väckt både förargelse, sympati och respekt bland kolleger ur alla partier: Per Ahlmark, Ola Ullsten och Jan-Erik Wikström.

Ahlmark var den förste i raden av en ny typ av politiker i vårt land: akademikern som gick direkt från läroanstalten till riksdagsarbetet. Många tycker att det är en tveksam utveckling; det finns väljare som menar att en riksdagsledamot skall ha tjänat sitt bröd i ett rejält arbete innan han eller hon tar itu med att beskatta det svenska folket. Efter sex riksdagsår börjar emellertid Ahlmark mera att betraktas som en dugande riksdagsledamot än som ett politikens underbarn. Han vill väl helst inte komma ihåg att det inte var många år sedan han präntade tesen att folkpartiet blivit alltmera positivt till högskattepolitiken ju högre skatterna blivit! Men ingen lär bestrida Ahlmarks duglighet. Han tillhör de få riksdagsledamöter som inte sterilt fastnat för att bli en sk utskottshäst och specialiserat sig på något sk jordnära ting. I det avseendet är Ahlmark en typisk partiledarpolitiker för vilken inga frågor är främmande. Men det ringa intresse både riksdagsledamöter och väljare ägnar de konstitutionella frågor gör Ahlmark ett särskilt gott arbete genom att ständigt uppmärksamma dem och den enskildes rätt när den träds för när.

Ullsten framstår som en mera praktiskt inriktad ledamot än Ahlmark. På så sätt är han kanske en mera framgångsrik riksdagsman, dock inte som talare utan genom att bita sig fast vid och envetet driva

betydelsefulla sakfrågor. I sin kamp mot utlokaliseringen från Stockholm har han gjort sig mera förtjänt av partiets tacksamhet än många andra.

Jan-Erik Wikström är de frisinnades svar på den liberale Ahlmark. Efter många år i Stockholms stadshus har han äntligen hamnat i riksdagen. Vältalande och väl-skrivande har han från sina utgångspunkter samma politiska utförsgåvor som Ahlmark. Han kan mycket väl göra Ahlmark rangen stridig i framtida uppgörelser om platser i partiets ledning, alldeles särskilt om han samtidigt gör en karriär i Missionsförbundet. Men det sägs att man på sina håll tycker att Wikström satsar för hårt och målmedvetet på partipolitiken för att kunna bli ett allmänt omfattat samfundsnamn.

De andra

Kerstin Anér tillhör de främsta riksdagskvinnorna, även i det politiska livet starkt präglad av självständighet. Hon tillhör de nytillskott som partiet trots decimerad riksdagsgrupp lyckats placera. Betecknande är också att folkpartiet numera — till skillnad mot 1948 — har en stor kader dugande och välutbildade politiker att rekrytera sin riksdagsgrupp ur. Några riksdagsledamöter illustrerar detta mycket väl: Gabriel Romanus — ehuru han bränt fingrarna en smula på familjepolitiken — Rolf Wirtén, Björn Molin, Birger Möller, Sven G Andersson i Örebro och David Wirmark. Av dessa ter sig Molin och Möller som särskilt lovande riksdagsledamöter, vilka inte bara utgör en tillgång för sitt

parti utan även för riksdagsarbetet i sin helhet.

Sven Gustafson i Göteborg framstår alltmer som en äldre gruppmedlem som fått ordförandeskapet i trafikutskottet efter att tidigare ha varit starkt skattepolitiskt inriktad. Skogs- och jordbrukspolitikern Sven Antby tillhör också veteranerna. Sigfrid Löfgren är en av de få företagarna i riksdagen och vice ordförande i finansutskottet. Daniel Wiklund — ordförande i lagutskottet — är den mest kände nykterhetspolitikern i gruppen.

Till särilingarna hör naturligtvis Sten Sjöholm i Helsingborg. Det förefaller som om hans strävan efter publicitet alltför ofta fått gå före omdöme och lojalitet mot partiet. Den mera beryktade än berömda motionen om statliga bordeller glömmes riksdagsgruppen inte i första taget.

Sven Wedén lämnar efter 26 riksdagar den aktiva politiken med årets utgång. Ändå kan det vara på sin plats att ägna honom några rader. Det vore olyckligt om hans namn i framtiden enbart skulle förbindas med valnederlaget 1968 och den korta partiledartiden. Som ny riksdagsledamot präglades han av oräddhet. Wedéns sista riksdagsår ansluter sig värdigt härtill. Han har inte tvekat att ta ställning mot de vänstergrupper, i vilka han ser ett allvarligt hot mot vårt samhälle. Wedén har alltid väl vårdat sig om försvarets intressen. Om han haft fel som politiker, har det kanske främst varit genom att säga sanningar som först senare blivit uppenbara för andra.